

Özel, E. T. ve Erbaşı, A. (2023). "Psikolojik Sağlamlığın Presenteeism (İşte Var Ol(a)mama) Davranışı Üzerindeki Etkisi: İlkokul Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma, *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, 07(12), 118-130

Doi: 10.55775/ijemi.1211762

<https://dergipark.org.tr/en/pub/ijemi>

Başvuru Tarihi/Received Date: 29.11.2022 Kabul Tarihi/Accepted Date: 17.07.2023

Konferans Bildirisi/Conference Paper

Psikolojik Sağlamlığın Presenteeism (İşte Var Ol(a)mama) Davranışı Üzerindeki Etkisi: İlkokul Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma*

Efekan Taha ÖZEL (Yüksek Lisans Öğrencisi), ORCID: 0000-0003-3499-0797, Selçuk Üniversitesi, Türkiye; efozell97@gmail.com

Prof. Dr. Ali ERBAŞI, ORCID: 0000-0001-5709-9775, Selçuk Üniversitesi, Türkiye; aerbasi@selcuk.edu.tr

The Effect of Resilience on Presenteeism Behavior: A Research on Primary School Teachers

Psikolojik Sağlamlığın Presenteeism (İşte Var Ol(a)mama) Davranışı Üzerindeki Etkisi: İlkokul Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma

Abstract

The aim of this study is to examine the effect of resilience level on presenteeism behavior in a sample of primary school teachers. The population of the research consists of primary school teachers working in primary schools in the central districts of Konya (Selçuklu, Meram and Karatay) (N=3.359). The survey model was preferred in the research, randomly selected primary schools in the universe were visited and the questionnaires were applied on a voluntary basis (n=357). According to the findings of the study, it is seen that the participant primary school teachers have moderate resilience and moderate presenteeism behavior. The results of the regression analysis revealed that primary school teachers' resilience levels were a significant and positive predictor of presenteeism behaviors. Accordingly, it was concluded that 56.9% of the change in presenteeism behaviors could be explained by the resilience variable. It can be suggested that the findings obtained regarding the relationship between the concepts of resilience and presenteeism should be compared by subsequent studies and the factors mediating the relationship between these two concepts should be determined.

Özet

Bu araştırmanın amacı, psikolojik sağlamlık düzeyinin presenteeism (işte var ol(a)mama) davranışı üzerindeki etkisini ilkökul öğretmenleri örnekleminde incelemektir. Araştırmanın evrenini Konya ilindeki merkez ilçelerde (Selçuklu, Meram ve Karatay) bulunan ilkökullarda görevli öğretmenler oluşturmaktadır (N=3.359). Araştırmada tarama modeli tercih edilmiş olup, evrendeki ilkökullardan tesadüfi olarak seçilenlere gidilmiş ve anketler gönüllülük esasına dayanarak uygulanmıştır (n=357). Araştırmanın bulgularına göre katılımcı ilkökul öğretmenlerinin orta düzeyde psikolojik sağlamlık ve orta düzeyde presenteeism davranışına sahip oldukları görülmektedir. Elde edilen regresyon analizi bulguları, ilkökul öğretmenlerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin, presenteeism davranışlarının anlamlı ve pozitif bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre presenteeism davranışlarına ilişkin değişimin %56,9'unun psikolojik sağlamlık değişkeni ile açıklanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Psikolojik sağlamlık ve presenteeism kavramları arasındaki ilişkiye yönelik elde edilen bulguların sonraki araştırmalar tarafından kıyaslama konusu edilmesi ve bu iki kavram arasındaki ilişkiye aracılık eden faktörlerin belirlenmesi önerilebilir.

Keywords: Resilience, Presenteeism, Primary School Teachers

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Sağlamlık, Presenteeism (İşte Var Ol(a)mama), İlkokul Öğretmenleri

Jel Classification: D23, M10

JEL Sınıflandırması: D23, M10

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmada, araştırma ve yayın etiği kurallarına uyulduğu yazarlar tarafından taahhüt edilmektedir.

Yazar Katkı Oranları: Birinci yazarın katkı oranı %50; İkinci yazarın katkı oranı %50

Çıkar Beyanı: Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

* Bu çalışma 17-20 Kasım 2022 tarihlerinde Aksaray'da gerçekleştirilen 8. Uluslararası EMI Girişimcilik & Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Rekabetin artmasıyla birlikte örgütlerde çalışan performansı daha önemli hale gelmiştir. Bulunduğu örgütte diğer çalışanlar ile ilişkileri, iletişimleri, yönetimin uyguladığı politikalar, ruhsal ve fiziksel durumları gibi birçok unsur çalışanların performansını etkilemektedir. Bu bağlamda çalışanların performansı ve verimlilik düzeyinde etkisi olduğu bilinen, son yıllarda literatürde sık karşılaşılan presenteeism ve psikolojik sağlık kavramları ile ilgili çalışmalar önem kazanmıştır.

Bireyler günlük hayatta zaman zaman zorlu durumlarla karşılaşmakta, bu durumlara karşı olumlu veya olumsuz tepkiler göstermektedir. Söz konusu durumlar karşısında bireylerin toparlanma kabiliyeti, rutin yaşantılarına dönüş hızı ve olumsuz durumlar karşısındaki tutumları psikolojik sağlık kavramı ile açıklanmaktadır. Çalışanların ruh sağlıkları ve mental durumları, son yıllarda birçok araştırmaya konu olmuş, bununla birlikte aynı ölçüde psikolojik sağlık kavramı da süregelen zamanda literatürde sık sık yer edinmiştir. Psikolojik sağlık dinamik bir süreç olarak gösterildiğinden (Fraser vd., 1999: 136) geçmişte olduğu gibi gelecekte de pek çok araştırmanın konusunu oluşturacağı düşünülmektedir.

Presenteeism olgusu, çalışanların ruhsal ve bedensel çeşitli rahatsızlıkları bulunmasına karşın iş yerinde bulunup verimsiz bir şekilde iş görmesi ile birlikte örgütsel aksaklıkların yanı sıra bireysel sorunların da beraberinde gelmesini ifade etmektedir. Presenteeism dünya üzerinde çeşitli araştırmalara konu olmuş ve yaygınlığını belirlemek adına bazı çalışmalar yürütülmüştür. Bu doğrultuda 2010 yılında Avrupa Çalışma Koşulları Anketi'ne yanıt veren 34 ülkeden 40.000 insanın %40'ının geçmiş 12 aylık süreçte en az 1 gün hasta olduğu halde çalıştığı belirlenmiştir. Buna göre erkeklerin %36,3'ü, kadınların %40'ı tarafından presenteeism yaşandığı kayıtlara geçmiştir (Kinman, 2019: 3). Çalışanların bir rahatsızlığı bulunmasına rağmen işe gitme kararı alması diğer sektörler nazaran eğitim ve sağlık sektörlerinde daha fazla gerçekleşmektedir (Aronsson vd., 2000: 502). Bu sektörlerde çalışanların bir başka çalışan ile ikame edilmesinin güç olduğu, özellikle okul öncesi ve ilköğretim öğretmenleri gibi belirli ve değişmeyen bir grup üzerinde sorumluluğu bulunan çalışanların işe gitme noktasında zorunluluk hissettikleri söylenebilir.

Literatürde yapılmış araştırmaların elde ettiği bulgulardan yola çıkarak psikolojik sağlık düzeyi ile presenteeism arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışanların psikolojik sağlık düzeyi yükseldikçe presenteeism davranışı gerçekleştirme düzeyinin ne yönde ve ne düzeyde değiştiğini tespit etmek bu araştırmanın temel sorusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın amacı, psikolojik sağlamlığın presenteeism üzerindeki etkisini incelemektir. Buna yönelik olarak iki değişken (psikolojik sağlık ve presenteeism) teorik olarak incelenmiş, araştırmada kullanılan yöntemle ilişkin bilgiler verilmiş, elde edilen bulgular ortaya konularak birtakım öneriler geliştirilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Psikolojik Sağlık

Psikolojik sağlık kavramı, latince “resilience” sözcüğünden meydana gelmiş ve kelime anlamı olarak, bir malzemenin yüksek hareket kabiliyetine sahip olması, esnek bir özellik taşıması, kendini hızla toparlayarak eski haline dönüyor olması gibi anlamlar taşımaktadır (Doğan, 2015: 94). Resilience kelimesi, Oxford English sözlüğünde ise “geri tepme veya geri tepme eğilimi”, “önceki duruma geri dönmek”, “yıkılmaz”, “iyileşme gücü” gibi anlamlarla karşımıza çıkarken, özetle yaşanan zorluklardan sonra bireyin önceki duruma geri dönüş hızını nitelendirmektedir (Garmezy, 1993: 129). Yerli alanyazın incelendiğinde “resilience” kavramının kullanımında uzlaşma sağlanamadığı, farklı şekillerde

adlandırılarak çalışmalar yapıldığı; psikolojik sağlamlık (Kararımak, 2006; Öz ve Yılmaz, 2009; Doğan, 2015), psikolojik dayanıklılık (Tümlü ve Receptoğlu, 2013; Karacaoğlu ve Köktaş, 2016), yılmazlık (Çelik, 2013; Gürgân, 2014) gibi farklı kavramların kullanıldığı görülmektedir. Resilience kavramının karşılığı olarak bu çalışmada psikolojik sağlamlık tercümesinin kullanımı tercih edilmiştir. Pozitif psikolojinin yaklaşımlarından kabul edilen psikolojik sağlamlık kavramı, bireylerin olumlu özelliklerine odaklanarak 1970’li yıllarda psikoloji disiplini ile birlikte kullanılmaya başlansa da Türkiye’de 2000’li yıllar itibarıyla araştırmalara konu olmuştur. Kavram literatürde psikolojinin yanı sıra ekoloji, çevre koşulları, mikrobiyoloji, işletme, borsa, mühendislik ve ekonomi gibi çeşitli disiplinlerde de karşımıza çıkmaktadır (Ramirez, 2007: 74).

Psikolojik sağlamlık; bireyin beklenmedik durumlar ve zorlu koşullar karşısında güçlü kalarak olumlu tepkiler sergilemesi, mücadelesinde başarı göstermesi ile birlikte bu duruma adapte olması şeklinde ifade edilebilir. Psikolojik sağlamlık, bireyin karşılaştığı olumsuz durumların etkisini en aza indirmek veya bertaraf edebilmek için çaba göstermesi, esnek olması, zorluklara rağmen yaşamına devam ediyor olmasını içerirken, söz konusu zorluklar ve olumsuzluklar bireyin sağlamlık düzeyini doğrudan etkilemekte (Grothberg, 1995: 3) stresin yaratmış olduğu negatif etkileri azaltıp çeşitli rahatsızlıkları engelleyen bir kişilik özelliği olarak ele alınmaktadır (Gönen, 2020: 47). Bireylerin zor koşullarda direnç gösterip, başarılı olarak bu durumlara karşı uyum sağlama becerileri de psikolojik sağlamlık ile açıklanmaktadır (Öz ve Yılmaz, 2009: 83). Psikolojik sağlamlık olgusunun meydana gelebilmesi için risk, zorluk, sıkıntı gibi etmenler bulunması ve sürecin sonunda bireyin bu etmenlerin üstesinden gelerek duruma alışması gerekmektedir (Gizir, 2007: 115).

Masten vd. (1990: 426) sağlamlık olgusunu; (a) yüksek riske rağmen olumlu sonuçlar elde edebilmek, (b) tehdit ve zorluk altında kalınmasına rağmen bu durum ile başa çıkabilmek ve (c) travma ardından oluşabilecek etkilere karşı iyileşme hızı olmak üzere üç ayrı bölüme ayırmışlardır. Richardson (2002: 308) ise oluşturduğu metaforla sağlamlık kavramını üç boyutta incelemiştir. İlk boyutta sağlamlık ile ilgili esnek niteliklere yer verip bu nitelikleri listelemiştir. İkinci boyutta bir önceki boyutta yer alan nitelikleri karşılamak ve esnek olabilmek için karşılaşılan zorlukların meydana getirdiği süreçten bahsetmektedir. Üçüncü boyutta ise bireylerin doğuştan gelen bir sağlamlık düzeyleri olduğunu öne sürmektedir.

İnsanlar günlük yaşantılarında pek çok negatif durum ve beklenmeyen olay ile karşılaşmakta ve zaman zaman pozitif karşılıklar vermektedir. Pozitif karşılıklar veren bireylerin psikolojik sağlamlıkları olumlu yönde güdülenmektedir. Psikolojik sağlamlık düzeyi yüksek olan insanlar günlük hayatta karşılıklarına çıkabilecek olumsuz durumlarla mücadele ederek dayanıklı kalabilmekte (Begun, 1993: 28), olayları geniş bir bakış açısı ile ele aldıklarından olumsuzlardan daha az etkilenmekte, söz konusu durumların altından kalkma konusunda başarılı olmaları sebebiyle de iletişim yetenekleri ve bu durumlarla başa çıkabilme maharetlerinin olumlu düzeyde geliştiği görülmektedir (Okan vd., 2020: 322).

2.2. Presenteeism (İşte Var Ol(a)mama)

İşte var olamama yabancı yazında presenteeism kelimesiyle ifade edilirken, presenteeism kavramının kökeni ise “presence” sözcüğüne dayanmaktadır. Presence, hazır bulunma, var olma ve orada bulunma anlamları taşımaktadır (Çiftçi, 2010: 155). Presenteeism kavramı literatürde son yıllarda daha sık karşımıza çıkarken, Oxford English Dictionary Online’a göre ilk olarak 1892 yılında Mark Twain tarafından kaleme alınan “The American Claimant” adlı eserde ortaya atılmıştır (Johns, 2010: 520). Kavram 1990’lı yıllarda çeşitli mesleki üretkenlik dergilerinde yer almış, örgütsel verimliliğin azalmasına sebebiyet verdiği ve bu noktada gerekli kontrollerin sağlanması gerektiği ifade edilmiştir (Kim vd., 2016: 32). Bu dönemde kavram ile ilgili en net ifade 1998 yılında Cary Cooper tarafından dile

getirilmiştir. Cooper (1998) presenteeism olgusunu, yöneticilerin izlediği işkolik politikalar ile açıklamıştır. Yöneticiler uzun çalışma saatlerinin beraberinde üretkenlik getireceğini düşünürken, söz konusu dönemde ekonomik sorunlar neticesinde işsizlik artmış, iş güvencesi azalmış dolayısıyla çalışanlar örgütsel bağlılıklarını gösterebilmek adına işlerine gidip saatlerce çalışıyormuş gibi görünmüş veya çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda bahsi geçen tarihe kadar sıklıkla devamsızlık olarak nitelendirilen kavram yeniden değerlendirilerek, çalışanların bedensel olarak iş yerinde bulunup verimsiz bir biçimde iş görmeleri ve uzun saatler çalışmaları gibi tanımlarla ortaya konulmaya çalışılmıştır (Cooper, 1998: 314).

Presenteeism kavramına dair literatürde iki yaklaşımdan bahsedilmektedir. İlk yaklaşıma göre; bireyler çeşitli sebepler, baskılar sonucunda iş yerlerinde uzun saatler çalışmak ve fiziksel olarak yer almak durumunu, ikinci yaklaşım bireylerin iş yerinde bulunmalarına engel teşkil edecek hastalıkları olmasına rağmen işe gitmelerini temel almaktadır (Çoban ve Harman, 2012: 171). Bireylerin işe gitmemeleri gerektiği halde gittiği, bu duruma bağlı bir biçimde görevlerini beklendiği gibi yerine getirmediği durumlar da presenteeism olarak ortaya çıkmaktadır (Dewa vd., 2007: 350). Presenteeism, çalışanların fiziksel ve ruhsal anlamda çeşitli rahatsızlıkları bulunmasına dolayısıyla işe gidemeyecek durumda olmalarına karşın işe gitmek zorunda kalmaları sonucunda etkin bir şekilde iş görememeleri durumudur (Koçoğlu, 2007: 2). Çalışanların fiziksel rahatsızlıkları ile birlikte ruhsal ya da örgütsel sebeplere bağlı olarak kendilerini işe veremeyip, işletme ile duygusal bir bağ kuramadığı hususlar da presenteeism kavramı ile açıklanmaktadır (Baysal, 2012: 4).

Çalışanlar, iş yerlerinde yokluğun kendileri için itibar kaybı olabileceğini veya çalışma arkadaşlarının iş yükünü artıracaklarını düşünerek işe gitmeye devam ederler (Bierla vd., 2011: 99). Hasta olduğu halde işlerini kaybetme korkusu veya kariyer kaygısı nedeniyle işe gitmeye devam eden çalışanlar, verimli bir şekilde iş göremeyip örgütsel aksaklıklara yol açabilmekte, üstelik mental sorunlar yaşayabildiklerinden iş kazalarına sebebiyet verebilmektedirler (Demirgil ve Mücevher, 2017: 239-243). Bu durumda işe devam eden bireylerde sağlık sorunları presenteeism olgusuna bağlı olarak meydana gelmektedir (Karagöz ve Bektaş, 2020: 386). Presenteeism nedeniyle çalışanlar normalden daha yavaş çalışabilir, ciddi hatalar yapabilir ve konsantrasyon sorunu yaşayabilirler (Hemp, 2004: 50). Presenteeism'e maruz kalan çalışanlar daha az üretken, daha fazla hatalı ve düşük kaliteli hizmet vermektedir (Gilbreath ve Karimi, 2012: 115). Küçük sorunları, hastalıkları ve rahatsızlıkları erteleyerek işe devam eden bireylerde presenteeism olgusu risk teşkil ederken, gelecekte bu durumun daha ciddi rahatsızlıklara yol açabileceği düşünülmektedir (Çiçeklioğlu ve Taşhyan, 2019: 26).

2.3. Psikolojik Sağlık ve Presenteeism (İşte Var Ol(a)mama) İlişkisi

Cornelis vd. (2020) Covid 19 pandemi döneminde meydana gelen etkileri belirlemeye yönelik İngiltere'de York Üniversitesinde bulunan personel ve öğrenciler ile gerçekleştirdikleri çalışmada büyük ölçüde işte var olamama davranışlarına rastlarken, aynı zamanda personel ve öğrencilerin psikolojik sağlık düzeylerinin de yüksek olduğunu saptamışlardır.

Bouchard ve Rainbow (2021) ABD'de hemşirelik öğrencilerinin çeşitli akademik zorluklar yaşadıklarını düşünerek, bir yıl ara ile iki grup üzerinde yaptıkları çalışmada, öğrencilerin orta düzeyde psikolojik sağlık bildirdiklerini tespit etmişler ve öğrencilerin sağlık düzeyinin gelişmesi neticesinde akademik başarılarına ulaşacaklarını savunmuşlardır.

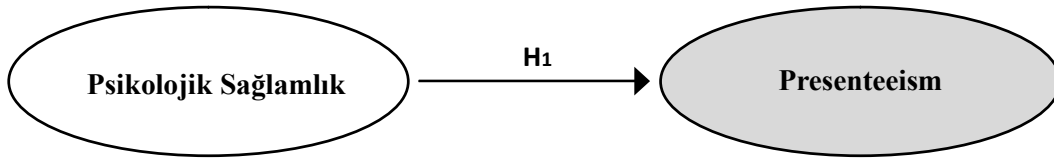
Ko vd. (2020) 202 klinik hemşirenin örgütsel bağlılık, presenteeism ve psikolojik sağlık düzeylerini etkileyen faktörleri belirlemek adına yaptıkları çalışmada, hemşirelerde presenteeism davranışının azalması için örgütsel bağlılık ve psikolojik sağlık düzeylerinin yüksek olmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre psikolojik sağlamlığın presenteeism üzerinde etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Örgütlerde üretim, yüksek verimlilik ve performans gibi ölçütlerin sağlanmasında çalışanların ruhsal ve bedensel durumlarının doğrudan ilgisi olduğu düşünülmektedir. Çalışanların motivasyonunda azalmalar görülmesi, memnuniyetsiz olmaları, işe devamsızlık yapmaları, verim ve performans düşüklüğü yaşamaları ile işgören devir oranının yüksekliği presenteeism olgusunun çeşitli sonuçları arasındadır (Koçoğlu, 2007: 39-42). Söz konusu sonuçların meydana gelmesini önleyecek unsurlardan bir tanesinin çalışanların psikolojik sağlık düzeyi olduğu düşünülmektedir. Psikolojik sağlık, günlük yaşantıda karşılaşılan çeşitli olumsuz durumları bertaraf etme kabiliyeti olarak bilinmektedir. Psikolojik sağlık düzeyi yüksek olan bireyler, stres içeren durumlar ve olumsuz olaylar karşısında ruhsal veya bedensel bir hasar almadan bu koşulların üstesinden gelmektedir (Sipahioğlu, 2008, akt. Kimter, 2020: 578). Bu bağlamda presenteeism olgusunun meydana geldiği durumlarda bireylerin psikolojik sağlık düzeylerinin devreye gireceği ve olumsuz koşullar karşısında sağlık düzeyi yüksek olan çalışanların bu durumu en az hasar ile atlattığı beklenmektedir. Eğitim ve sağlık alanlarında presenteeism olgusunun yoğun olarak görüldüğü (Dew vd., 2005: 2274) bilinirken, ilkokul öğretmenleri özelinde her iki değişken arasında daha yüksek bir bağlantı bulunabileceği öngörülmektedir. Bu doğrultuda presenteeism ile psikolojik sağlık arasında bir ilişki olabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda araştırmada H1 hipotezi oluşturulmuştur.

H1: Psikolojik sağlamlığın presenteeism davranışı üzerinde etkisi vardır.

Yukarıda yer alan literatür özeti ve hipotezlerden yola çıkarak araştırmanın modeli Şekil 1’deki gibi oluşturulmuştur.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

3. Yöntem

Çalışma, ampirik bir araştırma olarak tasarlanmış ve nicel araştırma desenlerinden tarama modeli tercih edilmiştir. Araştırmanın evrenini Konya ilindeki merkez ilçelerde (Selçuklu, Meram ve Karatay) bulunan ilkokullarda görevli öğretmenler oluşturmaktadır (N=3.359). 3.359 kişilik evrende %95 güvenilirlik sınırları içerisinde %5’lik hata payı dikkate alınarak, örneklem büyüklüğü için 345 öğretmenden veri elde edilmesinin yeterli olacağı belirlenmiştir (Gürbüz ve Şahin, 2018: 129). Anket verileri, evrendeki ilkokullardan tesadüfi olarak seçilenlere gidilerek gönüllülük esasına bağlı bir şekilde toplanmıştır. Anket formu, 2022 yılı Haziran ayında yüz yüze ve çevrimiçi olarak öğretmenlere ulaştırılmış, öğretmenler tarafından geri dönüş sağlanan 366 anketten 9 anket ayıklanıp analizlere dahil edilmemiş, nihayetinde 357 ilkokul öğretmeni araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Evren belirlenirken ilkokul öğretmenlerinin seçilmesinin nedeni, öğretmenlerin işlerine gitmemeleri durumunda bariz aksamalar olabileceği ve öğretmenlerin bu aksamaları göz önünde bulundurarak presenteeism içeren davranışları daha sık sergileyebileceklerinin düşünülmesidir.

Araştırmada kullanılan anket 3 bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde öğretmenlerin presenteeism algılamalarını ölçmeye yönelik Koopman vd. (2002) tarafından geliştirilen, Türkçe uyarlaması Özmen (2011) tarafından yapılan tek boyut ve 6 maddeden oluşan “Stanford Presenteeism Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek literatürde zaman zaman iki boyutlu olarak tercih edilirken, bu çalışmada Balcı (2016)’nın kullanmış olduğu, üçer madde ve iki boyuttan oluşan işi tamamlama ve işe

yoğunlaşamama boyutları esas alınarak incelemeye alınmıştır. Ölçekte beşli likert (5=Kesinlikle katılıyorum, 4=Katılıyorum, 3=Kararsızım, 2=Katılmıyorum, 1=Kesinlikle katılmıyorum) kullanılmıştır. Anketin ikinci bölümünde öğretmenlerin psikolojik sağlık düzeylerini ölçmeye yönelik Smith vd. (2008) tarafından geliştirilen, Doğan (2015) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan tek boyut ve 6 maddeden oluşan “Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçekte beşli likert (5=Tamamen Uygun, 4=Uygun, 3=Biraz Uygun, 2=Uygun Değil, 1=Hiç Uygun Değil) kullanılmıştır. Ölçekte bulunan üç madde ters ifade olup, ters kodlanan ifadeler düzeltildiğinde elde edilen yüksek puanlar, yüksek psikolojik sağlamlığa işaret etmektedir. Anketin üçüncü ve son bölümünde ise çalışmaya katılım gösteren öğretmenlerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, mesleki kıdem ve kurum türü olmak üzere 6 soru yer almaktadır.

Her iki ölçeğin kullanımı için yazarlardan gerekli izinler mail yoluyla alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeğin bilimsel araştırma ve yayın etiği açısından uygun olduğuna yönelik 10.05.2022 tarih ve 08/83 sayılı Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurul Raporu alınmıştır. Araştırmanın Konya merkez (Karatay, Meram ve Selçuklu) ilçelerinde bulunan ilkokullarda görevli öğretmenlere uygulanabilmesine ilişkin araştırma izni Konya Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 13.06.2022 tarih ve 51658713 sayılı yazısı ile alınmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 22.0 ve AMOS 24.0 programı ile analiz edilip yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğunun test edilmesi için, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi ve Barlett küresellik testi uygulanmıştır. Analizler, temel bileşenler ve Varimax döndürme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Ölçeklere İlişkin KMO ve Barlett Test Değerleri

	Psikolojik Sağlık Ölçeği	Presenteeism Ölçeği
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Katsayısı	,917	,753
o Yaklaşık ki-kare (χ^2)	1479,138	708,062
Barlett Küresellik Testi		
o Serbestlik Derecesi (sd)	15	15
o Sig. (p)	,000	,000

KMO Örneklem Yeterliliği Katsayısı psikolojik sağlık ölçeği için 0,917; presenteeism ölçeği için ise 0,753 olarak tespit edilmiştir. Her iki ölçek için de elde edilen sonuç kabul edilebilir değerlerin üzerindedir. Ayrıca Barlett test değerleri anlamlı çıkmıştır ($p=0,000$). Bu sonuca göre örneklem büyüklüğünün çalışma için yeterlilik taşıdığı ve elde edilen verilerin faktör analizine uygun olduğu anlaşılmaktadır.

İlerleyen analizlerde parametrik veya parametrik olmayan analizlerden hangilerinin kullanılacağına belirlenmesi adına ölçekler ve boyutlar için normallik testi yapılmıştır. Normallik testine ilişkin bulgular Tablo 2’de yer almaktadır.

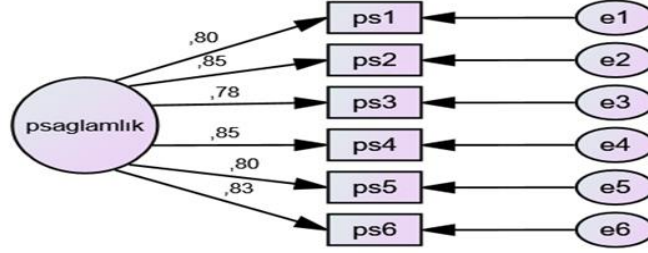
Tablo 2. Psikolojik Sağlık ve Presenteeism Ölçeklerine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Ölçekler ve Alt Boyutları	Çarpıklık	Basıklık
Psikolojik Sağlık	-,948	,680
Presenteeism	-,726	-,527
o İşi Tamamlama	-,555	-,970
o İşe Yoğunlaşamama	,258	-,107

Tablo 2 incelendiğinde, psikolojik sağlık ve presenteeism ölçeği ve alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 arasında olduğu görülmektedir. Değerlerin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenirken, bu sonuca göre ilerleyen analizlerde parametrik testler uygulanmıştır.

Psikolojik sağlık ölçeğinin faktör yapısını doğrulamak adına doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Model uyumu sağlanabilmesi için indeks değerlerine bakılarak, ifadeler arasında kovaryans yapılmasına gerek duyulmamıştır. Şekil 2’de psikolojik sağlık ölçeğine ait doğrulayıcı faktör analizi modeli sunulmuştur.

Şekil 2. Psikolojik Sağlık Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeli

Modelde oklar üzerinde yer alan değerler, regresyon değerlerini açıklamaktadır. Psikolojik sağlık ölçeğine ilişkin ifadelerin faktör yüklerinin 0,78 ile 0,85 arasında değiştiği görülmektedir. Faktör yükü; 0,71 üzerinde olan değerler “mükemmel”, 0,63 “çok iyi”, 0,55 “iyi”, 0,45 makul/kabul edilebilir” ve 0,32 “zayıf” olarak kabul edilmekte iken, faktör yükü 0,30’un altındaki ifadeler ise genellikle değerlendirmeye alınmamaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2018: 509). Bu sonuca göre modelde yer alan faktör yüklerinin istatistiki olarak uygun olduğu değerlendirilmiştir. Psikolojik sağlık ölçeğine ait doğrulayıcı faktör analizi ile oluşturulan modelin uyum iyiliği değerleri Tablo 3’te sunulmuştur. Tabloda yer alan değerlere göre uyum indekslerinin büyük bir bölümünün “mükemmel uyum” düzeyinde olduğu görülmektedir.

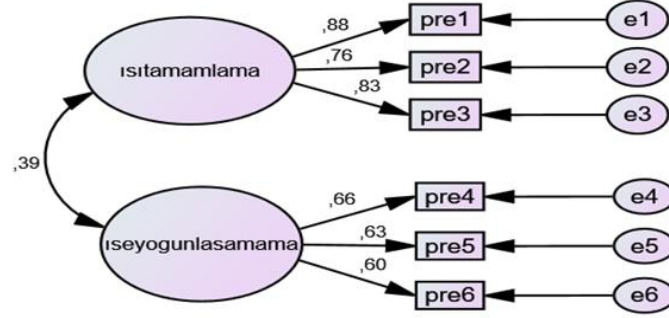
Tablo 3. Psikolojik Sağlık Ölçeğine Ait Modelin Uyum Değerleri

Uyum İndeksleri	Elde Edilen Değer	Sonuç
X ² Uyum Testi	0,000	Uyumlu
CMIN/df (χ^2 /sd)	3,187	Kabul Edilebilir Uyum
RMSEA	0,078	Kabul Edilebilir Uyum
RMR	0,021	Mükemmel Uyum
GFI	0,974	Mükemmel Uyum
AGFI	0,939	Mükemmel Uyum
CFI	0,987	Mükemmel Uyum
NFI	0,981	Mükemmel Uyum
IFI	0,987	Mükemmel Uyum

Kaynak: (Meydan ve Şeşen, 2015: 37; Karagöz, 2017: 466).

Presenteeism ölçeğinin faktör yapısını doğrulamak adına doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Model uyumu sağlanabilmesi için indeks değerlerine bakılmış, modifikasyon düzeltme yollarına başvurulmamış ve ifadeler arasında kovaryans yapılmasına gerek duyulmamıştır. Şekil 3’te presenteeism ölçeğine ait doğrulayıcı faktör analizi modeli sunulmuştur.

Şekil 3. Presenteeism Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeli

Presenteeism ölçeğine ilişkin ifadelerin faktör yüklerinin 0,60 ile 0,88 arasında değiştiği, buna göre modelde yer alan faktör yüklerinin istatistiki olarak uygun olduğu değerlendirilmiştir. Presenteeism ölçeğine ait doğrulayıcı faktör analizi ile oluşturulan modelin uyum iyiliği değerleri Tablo 4'te sunulmuştur. Buna göre uyum değerlerinin büyük bir bölümünün “mükemmel uyum” düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Presenteeism Ölçeğine Ait Modelin Uyum Değerleri

Uyum İndeksleri	Elde Edilen Değer	Sonuç
X ² Uyum Testi	0,000	Uyumlu
CMIN/df (X ² /sd)	3,131	Kabul Edilebilir Uyum
RMSEA	0,077	Kabul Edilebilir Uyum
RMR	0,035	Mükemmel Uyum
GFI	0,976	Mükemmel Uyum
AGFI	0,937	Mükemmel Uyum
CFI	0,976	Mükemmel Uyum
NFI	0,965	Mükemmel Uyum
IFI	0,976	Mükemmel Uyum

Kaynak: (Meydan ve Şeşen, 2015: 37; Karagöz, 2017: 466).

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliklerini incelemek amacıyla Cronbach Alpha değerleri hesaplanmış ve elde edilen değerlere Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Ölçeklere Ait Cronbach Alpha Değerleri

Ölçekler ve Boyutları	Madde Sayısı	Cronbach Alpha Değeri
Psikolojik Sağlık	6	0,924
Presenteeism	6	0,756
o İş Tamamlama	3	0,861
o İşe Yoğunlaşmama	3	0,661

Çalışmada kullanılan ölçek ve alt boyutların Cronbach's Alpha değerleri belirlenmiş olup, ilgili değerlerin 0,60 üzerinde olduğu görülmektedir. Sosyal bilimlerde ifade sayısının az olduğu boyutlarda güvenilirlik sınırı 0,60 olarak kabul görmektedir (Sipahi vd., 2008: 89). Buna bağlı olarak Tablo 5'te görüldüğü üzere araştırmada kullanılan her iki ölçek ve presenteeism ölçeğine ait alt boyutların güvenilirlik değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

4. Bulgular

Araştırma katılımcısı ilköğretmenlerinin cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, medeni durum, mesleki kıdem ve kurum türüne ilişkin demografik bilgileri Tablo 6’da sunulmuştur. Buna göre katılımcıların çoğunluğunun %62,2 ile kadın, %37,8 oranında ise erkek oldukları görülmektedir. Katılımcıların büyük bir bölümünün %83,8 ile 30 yaş ve üzerinde oldukları, %97,5 oranında en az lisans derecesinde eğitim niteliği taşıdıkları, yaklaşık yarısının (%47,1) 16 yıl ve üzeri mesleki kıdem barındırdıkları ve çoğunluğunun devlet okullarına bağlı öğretmenler oldukları görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Toplam (%)	Demografik Özellikler	Toplam (%)
Cinsiyet		Medeni Durum	
Kadın	222 (%62,2)	Bekar	69 (%19,3)
Erkek	135 (%37,8)	Evli	288 (%80,7)
Toplam	357 (%100)	Toplam	357 (%100)
Yaş		Mesleki Kıdem	
29 yaş ve altı	58 (%16,2)	1 yıldan az	10 (%2,8)
30-45	183 (%51,3)	1-5 yıl	55 (%15,4)
46-55	97 (%27,2)	6-10 yıl	76 (%21,3)
56 yaş ve üzeri	19 (%5,3)	11-15 yıl	48 (%13,4)
Toplam	357 (%100)	16 yıl ve üzeri	168 (%47,1)
Eğitim Seviyesi		Toplam	357 (%100)
Ön Lisans	9 (%2,5)	Kurum Türü	
Lisans	312 (%87,4)	Devlet	308 (%86,3)
Lisansüstü	36 (%10,1)	Özel	49 (%13,7)
Toplam	357 (%100)	Toplam	357 (%100)

Elde edilen verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler incelenmiş ve ilköğretmenlerinin psikolojik sağlık düzeyleri ve presenteeism davranışları ile alt boyutlarına ilişkin ortalama değerler Tablo 7’de sunulmuştur. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklere göre 5’li Likert ölçeği dikkate alındığında ortalama değerler, “1,00-2,33” düşük düzey, “2,34-3,66” orta düzey ve “3,67-5,00” yüksek düzey olarak kabul edildiğinde; işi tamamlama boyutu haricinde çalışanların orta düzeyde psikolojik sağlık ve orta düzeyde presenteeism davranışına sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 7. Ölçek ve Alt Boyutlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Ölçek ve Boyutlar	Ortalama	Standart Sapma
Psikolojik Sağlık	3,65	,844
Presenteeism	3,12	,525
o İş Tamamlama	3,69	,781
o İşe Yoğunlaşmama	2,56	,514

Yapılan Pearson korelasyon analizi neticesinde araştırma değişkenlerinin tümü arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde ($p < 0,01$) korelasyon bulgulanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan psikolojik sağlık değişkeninin, bağımlı değişken olan presenteeism üzerindeki etkisinin belirlenebilmesi için basit regresyon analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Psikolojik Sağlamlığın Presenteeism Üzerindeki Etkisine Yönelik Basit Regresyon Analizi Bulguları

Model	Bağımsız Değişken	Model Özeti ve Anova					Katsayılar (Coefficients)			
		R	R ²	ΔR^2	F	p	B	β	t	p
1	Psikolojik Sağlamlık	,755	,570	,569	470,76	0,000	,470	,755	21,69	0,000

Bağımlı Değişken: Presenteeism

Tablo 8'e göre modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($F=470,76$; $p=0,000$; $p<0,05$). Buna göre presenteeism değişkenine ilişkin değişimin %56,9'unun ($\Delta R^2=0,569$; $p=0,000$) psikolojik sağlamlık değişkeni ile açıklanabileceği sonucuna varılmaktadır. Bununla birlikte ilkökul öğretmenlerinin psikolojik sağlamlıklarının, presenteeism ($\beta=0,755$; $p=0,000$) davranışlarının anlamlı ve pozitif bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle, ilkökul öğretmenlerinin psikolojik sağlamlıklarının presenteeism davranışlarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulguya göre H1 hipotezi (*Psikolojik sağlamlığın presenteeism davranışı üzerinde etkisi vardır*) kabul edilmiştir.

5. Sonuç

Bireylerin psikolojik sağlamlık düzeyleri, örgütlerde sergiledikleri birçok davranış ile ilişkili bir konudur. Bu doğrultuda araştırma, öğretmenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin presenteeism davranışlarını etkileyeceği varsayımına dayandırılmıştır. Araştırmanın önemli bir bulgusu, ilkökul öğretmenlerinin orta düzeyde psikolojik sağlamlık düzeyine ve orta düzeyde presenteeism davranışına sahip olduklarıdır. Ayrıca araştırmanın bir başka bulgusu, öğretmenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin presenteeism davranışları üzerinde pozitif yönlü ve istatistiksel bakımdan anlamlı bir etkisi olduğu yönündedir. Sonuçta katılımcı öğretmenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri arttıkça presenteeism davranışlarının da arttığı görülmektedir. Buna göre psikolojik sağlamlık düzeyi yüksek olan katılımcı öğretmenlerin presenteeism davranışlarına daha çok başvurdukları anlaşılmaktadır. Elde edilen bu sonuç, hemşirelerde presenteeism davranışının azalması için psikolojik sağlamlık düzeyinin yüksek olması gerektiği sonucuna ulaşan Ko vd. (2020)'nin araştırma bulgularını desteklemektedir. Bu araştırmaya göre (Ko vd., 2020) psikolojik sağlamlık düzeyi yükseldikçe presenteeism davranışı azalmaktadır. Ancak araştırmamızda psikolojik sağlamlık düzeyi yükseldikçe presenteeism davranışının istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde arttığına yönelik bulgu elde edilmiştir. İşe gitmedikleri durumlarda öğrencilerinin yalnız kalacağı ve akademik açıdan akranlarından geri kalabileceği, böyle bir durumda mesai arkadaşlarının iş yükünün artması gibi çeşitli güdülerden dolayı öğretmenlerin presenteeism davranışlarının diğer birçok meslekten farklı sonuçlar vermesinin doğal olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Konya ilinin merkez ilçeleri olan Selçuklu, Meram ve Karatay'da uygulanmış olması, örneklem sayısı, tüm okullara ulaşılabilmesi ve ankete sadece gönüllü öğretmenlerin katılım göstermesi gibi kısıtları bulunmaktadır. Araştırmanın, öğretmenlerin ruhsal ve bedensel sağlıklarının kendileri ve kurumları için önem arz etmesi, presenteeism davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyinin öğretmenlerin performansına olan etkisine yönelik literatürde var olan akademik bulgular gibi nedenlerden dolayı alan yazına katkı sağlaması beklenmektedir. Psikolojik sağlamlık kavramının yönetim biliminde daha sık kullanılması gerektiği düşüncesi, halihazırda presenteeism ve çeşitli örgütsel davranışlar ile ilişki ve etkisinin araştırmalara konu olabileceği öngörülürken, çalışmada elde edilen bulguların gelecekte konu ile ilgili çalışma yürütecek araştırmacılar tarafından kıyaslamaya tabi tutulacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aronsson, G., Gustafsson, K., & Dallner, M. (2000). Sick but yet at work. An empirical study of sickness presenteeism. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 54(7), 502-509.
- Balcı, O. (2016). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve yöneticilerin örgütsel sinizm, kendini işe verememe (presenteizm) ve sosyal kaytarma arasındaki ilişkinin incelenmesi (Arnavutköy ilçesi örneği)*, Doktora Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baysal, İ.A. (2012). *Presenteeism (işte varolmama sorunu) ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişki: Adnan Menderes Üniversitesi akademik personeli üzerinde bir uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Begun, A. L. (1993). Human behavior and the social environment: the vulnerability, risk, and resilience model. *Journal of Social Work Education*, 29(1), 26-35.
- Bierla, I., Huver, B., & Richard, S. (2011). Presenteeism at work: the influence of managers. *International Journal of Business and Management Studies*, 3(2), 97-107.
- Bouchard, L., & Rainbow, J. (2021). Compassion fatigue, presenteeism, adverse childhood experiences (ACES), and resiliency levels of doctor of nursing practice (DNP) students. *Nurse Education Today*, 100, 104852.
- Cooper, C. L. (1998). The changing nature of work [1]. *Community, Work & Family*, 1(3), 313-317.
- Çelik, E. (2013). Lise son sınıf öğrencilerinin yılmazlık özelliklerinin duygusal dışavurum açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 221-236.
- Çiçeklioğlu, H., ve Taşlıyan, M. (2019). Eğitim kurumu çalışanlarının presenteeism (işte var olamama) algılarının performanslarına olan etkisi ve sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 22-53.
- Çiftçi, B. (2010). İşte var ol(ama)ma sorunu ve işletmelerin uygulayabileceği çözüm önerileri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(1), 153-174.
- Çoban, Ö., ve Harman, S. (2012). Presenteeism: nedenleri, yarattığı örgütsel sorunlar ve çözüm önerileri üzerine bir alanyazın taraması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(23), 157-178.
- Demirgil, Z., ve Mücevher, M. H. (2017). Meslek yüksekokullarında presenteeism: idari ve akademik personel üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(21), 237-253.
- Der Feltz-Cornelis, V., Maria, C., Varley, D., Allgar, V. L., & de Beurs, E. (2020). Workplace stress, presenteeism, absenteeism, and resilience amongst university staff and students in the COVID-19 lockdown. *Frontiers in Psychiatry*, 1284.
- Dew, K., Keefe, V., & Small, K. (2005). Choosing to work when sick: workplace presenteeism. *Social Science & Medicine*, 60(10), 2273-2282.
- Dewa, C. S., McDaid, D., & Ettner, S. L. (2007). An international perspective on worker mental health problems: who bears the burden and how are costs addressed? *The Canadian Journal of Psychiatry*, 52(6), 346-356.
- Doğan, T. (2015). Kısa psikolojik sağlamlık ölçeğinin Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.
- Fraser, M. W., Galinsky, M. J., & Richman, J. M. (1999). Risk, protection, and resilience: toward a conceptual framework for social work practice. *Social Work Research*, 23(3), 131-143.

- Garmezy, N. (1993). Children in poverty: resilience despite risk. *Psychiatry*, 56(1), 127-136.
- Gilbreath, B., & Karimi, L. (2012). Supervisor behavior and employee presenteeism. *International Journal of Leadership Studies*, 7(1), 114-131.
- Gizir, C. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
- Gönen, T. (2020). Psikolojik sağlamlığın tükenmişliğe etkisi: özel okullarda çalışan öğretmenler üzerine bir araştırma. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 46-60.
- Grothberg, E. H. (1995). The international resilience project: research and application. Reports, Civitan International, Birmingham, AL., <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED423955.pdf>
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürgân, U. (2014). Üniversite öğrencilerinin yılmazlık ve iyilik halinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Education Sciences*, 9(1), 19-35.
- Hemp, P. (2004). Presenteeism: at work-but out of it. *Harvard Business Review*, 82(10), 49-58.
- Johns, G. (2010). Presenteeism in the workplace: a review and research agenda. *Journal of Organizational Behavior*, 31(4), 519-542.
- Karacaoğlu, K., ve Köktaş, G. (2016). Psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi olma ilişkisinde iyimserliğin aracı rolü: hastane çalışanları üzerine bir araştırma. *İş ve İnsan Dergisi*, 3(2), 119-127.
- Karagöz, Y. (2017). SPSS ve AMOS uygulamalı nitel-nicel-karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karagöz, Ş., ve Bektaş, M. (2020). Presenteeism'in tükenmişliğe etkisi: bir alan araştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(4), 385-401.
- Kararımkar, Ö. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129-142.
- Kim, J., Suh, E. E., Ju, S., Choo, H., Bae, H., & Choi, H. (2016). Sickness experiences of Korean registered nurses at work: a qualitative study on presenteeism. *Asian Nursing Research*, 10(1), 32-38.
- Kimter, N. (2020). Covid-19 günlerinde bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Millî Mücadele'nin 100. Yılı Özel Sayısı, 574-605.
- Kinman, G. (2019). Sickness presenteeism at work: prevalence, costs and management, british medical bulletin, Oxford University Press.
- Ko, J., Im, M., & Gwon, J. (2020). The influence of organizational commitment and resilience on presenteeism among clinical nurses. *Korean Journal of Occupational Health Nursing*, 29(1), 38-48.
- Koçoğlu, M. (2007). *İşletmelerde presenteeism sorunu ve insan kaynakları yönetimi çerçevesinde mücadele yöntemleri*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koopman, C., Pelletier, K. R., Murray, J. F., Sharda, C. E., Berger, M. L., Turpin, R. S., et. al. (2002). Stanford presenteeism scale: health status and employee productivity. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 44(1), 14-20.
- Masten, A. S., Best, K. M., & Garmezy, N. (1990). Resilience and development: contributions from

the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2(4), 425-444.

Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2015). Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları. Ankara: Detay Yayıncılık.

Okan, N., Yılmaztürk, M., ve Kürüm, B. (2020). Bilinçli farkındalık ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide temel empati becerilerinin aracı rol etkisinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 319-335.

Öz, F., ve Yılmaz, E. B. (2009). Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: psikolojik sağlamlık. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(3), 82-89.

Özmen, G. (2011). *Presenteizm ile örgütsel bağlılık ilişkisi: tekstil çalışanları üzerinde bir araştırma, Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Ramirez, E. R. (2007). Resilience: a concept analysis. *Nursing Forum*, 42, 73-82. Malden, USA: Blackwell Publishing Inc.

Richardson, G. E. (2002). The metatheory of resilience and resiliency. *Journal of Clinical Psychology*, 58(3), 307-321.

Sipahi, B. Yurtkoru, E. S. ve Çınko, M. (2008). Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P., & Jennifer Bernard, J. (2008). The brief resilience scale: assessing the ability to bounce back. *International Journal of Behavioral Medicine*, 15, 194–200.

Tabachnick, B. G., Fidell, L.S. (2018). *Using multivariate statistics (7th ed.)*. New York: Pearson.

Tümlü, G. Ü., ve Reçepoğlu, E. (2013). Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 205-213.